

ИСКОРАК ЦРНОГОРСКЕ ИСТОРИОГРАФИЈЕ

Даме и господо црногорска,
поштоване колеге и пријатељи,

Ово је не само свечани него и велики чин за црногорску историографију и црногорску културу. Вечерашња промоција је велики догађај и за црногорско друштво и државу. Објављивање историје овог значајног раздобља црногорске прошлости, у коме је на темељима дуге државно-правне традиције уобличена црногорска национална држава, сврстава Црну Гору међу земље и народе који успјешно испуњавају тај задатак. Већина европских земаља и народа је публиковала вишетомне корпуре историје своје прошлости. Ми тај задатак нијесмо сасвим испунили, али му се објављивањем овог дјела вишетомне историје назире крај.

За објављивање овог дјела, као дијела капиталног пројекта, није било ни позванијег ни призванијег историчара од академика Бранка Павићевића, нити са више знања и поузданог научног искуства, који би могао да освоји овако велику тему и понесе толико бреме и толику одговорност.

Као један од рецензената ове - четврте књиге *Историје Црне Горе* и ауторов колега и пријатељ неизмјерно сам срећан што је успјешно остварено једно велико прегнуће, што је публиковано тако значајно дјело, које је у неку руку и мјера црногорске историографије.

Аутора овог дјела, академика Бранка Павићевића, не треба посебно представљати црногорској културној јавности. Ипак ваља подсјетити да се више од 50 година бавио проучавањем управо овог периода, тј. посљедњих деценија XVIII и читавог XIX вијека. Треба ли подсјећати да је то период црногорских владара Петра I и Петра II, књаза Данила и књаза Николе, који су сваки понаособ дали не само огромни допринос него и печат утемељењу црногорске државе.

Бранко Павићевић спада у најбоље познаваоце извора из руских архива, несумњиво највриједнијих и најбогатијих извора о Црној Гори

тога доба. Наравно, аутор одлично познаје и све друге релевантне изворе о том периоду, прије свега домаће - црногорске, а затим српске, хрватске (нарочито дубровачки и задарски архив), млетачке, аустријске, француске, њемачке, а посредством руских - британске и турске изворе. Академик Павићевић беспријекорно познаје и сву релевантну историографску литературу о Црној Гори тога доба.

О црногорској историји од краја XVIII до краја XIX вијека академик Павићевић је написао велики број научних студија, чији се квантум изражава троцифреним бројкама. О овом периоду он је објавио и неколико књига - посебних издања. Од тога издвајам двије књиге о Петру I, једну о књазу Данилу, једну о црногорском рату 1862. године, док научне студије о Његошу не би стале ни у четири књиге. Самостално и у копродукцији објавио је десетак књига извора - о Источној кризи, о правним споменицима Црне Горе, о црногорским исправама. Један је од писаца универзитетских уџбеника из историје државе и права.

О структури овог дјела које вечерас промовишемо изнијећу само неколико основних података. Читаву материју коју представља овим двотомним дјелом аутор је изложио у оквиру пет глава и шездесетак поглавља, на око 800 страница. Основну информацију о дјелу читалац може да добије из садржаја, а посебно из теза које се дају на почетку сваког поглавља.

Може се рећи да је аутор обухватио све релевантне догађаје и процесе у слободној Црној Гори, укључујући прије свега међународне, који су утицали на њену судбину, а затим државно-правне, политичке, војне, шире друштвене, културне и просвјетне. У књизи су обухваћени сви важнији ратови - битке и бојеви, почев од битака на Мартинићима и Крусима (1796) када су се у Црну Гору поново интегрисали Бјелопавлићи и Пипери, затим бој на Морачи (1820), последије којег су у састав своје матице ушли Морача и Ровца, ратовање са Французима у Боки Которској (1806-1809), након чега је дошло до уједињења Црне Горе и Боке Которске (1813-1814). Посебно су детаљно обрађени исцрпљујући ратови против Омер-паше Латаса 1852. и 1862. године, битка на Граховцу 1858. и тзв. Вељи рат 1876-1878. године. Уз ове ратове аутор је до детаља обрадио разграничења Црне Горе са моћним сусједима - Аустријом у доба Његоша, с Турском последије Граховца, у доба књаза Данила и, с Турском, последије Вељег рата. Потребну пажњу аутор је посветио државноправном конституисању Црне Горе, њеној законодавној дјелатности, развоју државних органа, развоју просвјете и културе, привреде и других дјелатности.

Посебну пажњу аутор је усмјерио на односе Црне Горе са великим силама - Млетачком Републиком, Русијом, Аустријом, Француском

и, прије свега, Турском. Источно питање је у центру пажње и у том контексту развитак црногорског државног и националног питања, при чему одбацује мишљење оних историчара који црногорско национално питање изједначавају са српским. Управо због тога, односима Црне Горе и Србије поклоњена је значајна пажња. То питање се посматра у вертикали од времена Карађорђа, преко кнеза Милоша, Александра Карађорђевог, кнеза Михаила и касније, при чему се детаљно обрађује улога појединих српских политичара - попут Илије Гарашанина, Јована Ристића, Миливоја Блазнавца, Милана Пироћанца и других. Ријеч је о деликатним односима који у досадашњим историографским радовима нијесу добијали адекватно тумачење. Павићевићев приказ тих односа је објективан, одмјерен и, у највећој мјери, доречен, тако да не оставља недоумице.

Оваква дјела, по правилу, пише колектив аутора. Због тога се мора имати разумијевање што можда нијесу обрађени сви сегменти које оваква дјела захтијевају. Увјерен сам да је академик Павићевић урадио највише што један аутор може да уради. Он је не само испунио наша очекивања, него их у нечему и надмашио.

По свеобухватности, нивоу теоријског осмишљавања историјских догађаја и процеса, по објективности, а посебно по љепоти стила и језика ово дјело испуњава потребне захтјеве модерне историографије.

Овом књигом овај значајни период црногорске прошлости први пут добија синтетичну историју, што је, разумије се, најсложенији жанр у историографији.

Бранко Павићевић је ову историјску синтезу писао са историографског трона, владајући суверено историјским сазнањима и изворима, гледајући Црну Гору из Петрограда, Беча, Париза, Лондона, Цариграда, а не из Бродарева или најдаље Београда, како су то неки чинили, а и данас чине. Павићевић прати црногорска прегнућа и као историчар разумије црногорске државне и националне интересе и доживљава их као аутентичне, а не као туђе, посматра их као велики циљ, а не као средство за постизање туђих амбиција и циљева.

Ово је истинска црногорска повјесница краја XVIII и највећег дијела XIX стољећа.

И на крају, издавачи овог дјела - Историјски институт Црне Горе и Новинско јавно предузеће "Побједа" заслужују признање за овај издавачки подухват и ја им честитам на томе.

Др Радоје Пајовић